

STADIA VAN MORELE-ONTWIKKELING

De morele ontwikkeling van kinderen verloopt volgens Lawrence Kohlberg (1969) in een aantal stadia. Ieder stadium heeft een eigen manier van voelen en van nadenken over waarden en normen.

Elk kind doorloopt in eigen tempo alle drie de stadia. Maar hoe ver het komt, is afhankelijk van de eigen ontwikkeling en de stimulansen uit de omgeving. Hoe jij als mede-opvoeder omgaat met waarden en normen is dus belangrijk voor de morele ontwikkeling van kinderen.

Pre-conventioneel stadium (ongeveer van 0 tot 10 à 12 jaar)

In deze periode ontwikkelt het 'moreel besef' bij kinderen zich. Ze leren wat 'goed' of 'fout' is door hoe volwassenen op hun gedrag reageren. Ze experimenteren met gehoorzaamheid. Een kind kan nog niet goed snappen waarom de regels zijn zoals ze zijn. Straf krijgen of beloond worden is daarom de maatstaf voor of iets mag, of niet mag. Kinderen kunnen zich wel aan regels houden, maar alleen in het bijzijn van een volwassene. Bovendien draait het bij kinderen in deze fase om eigen behoeftebevrediging: ze willen best iets aardigs doen voor een ander, maar willen daar wel iets voor terug.

Conventioneel stadium (ongeveer van 10 tot 18 jaar)

Kinderen in dit stadium hebben al een idee van 'goed' en 'fout', omdat ze de normen en regels van opvoeders om hen heen overnemen en toepassen. Een kind kan zelf beseffen dat het iets fout heeft gedaan en berouw krijgen, ook als het geen straf heeft gekregen. Hun geweten ontwikkelt zich. Het welzijn van anderen en rechtvaardigheid zijn belangrijk in het oordeel van kinderen in deze fase en hun denken is nog helemaal gebaseerd op de groepsnorm, niet op hun eigen denkwijze. Veel pubers bevinden zich ook nog in dit stadium en zijn dan sterk gericht op goedkeuring van anderen.

Post-conventioneel stadium (ongeveer vanaf 18 jaar)

In dit stadium gaan kinderen bestaande regels ter discussie stellen, nadenken over levensvragen en vragen stellen waarop volwassenen niet altijd een antwoord hebben. Ze gaan uit van hun eigen normen en waarden. Een kind in deze fase kan dus snappen dat het niet 'fout' is om een regel te overtreden als dit een hoger doel dient. De meeste jongeren bereiken dit stadium pas aan het eind van de pubertijd. Veel mensen bereiken dit stadium nooit.

Iemand heeft volledig moreel besef ontwikkeld als hij goed van kwaad kan onderscheiden. Dat onderscheid kan hij bedenken, voelen en hij kan ernaar handelen.

De tien bouwstenen van de morele ontwikkeling

Thomas Lickona heeft de drie stadia van de morele ontwikkeling van Kohlberg uitgewerkt in tien bouwstenen. Hij noemt ze in zijn boek *'Als kinderen je een zorg zijn'* (bewerkt door Wessel Ytsma). Deze tien bouwstenen kun je gebruiken bij de begeleiding van kinderen:

1. moreel gedrag betekent respect;
2. de morele ontwikkeling verloopt in fasen;
3. respecteer kinderen en verwacht respect terug;

4. geef het goede voorbeeld;
5. leg uit wat je bedoelt;
6. leer kinderen nadenken;
7. geef echte verantwoordelijkheden;
8. zorg voor evenwicht tussen zelfstandigheid en controle;
9. geef kinderen liefde en help hen zelfrespect te ontwikkelen;
10. bevorder de morele ontwikkeling en daarmee een gelukkiger gezins- of groepsleven.

1. Moreel gedrag betekent respect

Moreel gedrag is goed of deugdzzaam gedrag. Het heeft te maken met waarden die je mee wilt geven, zoals eerlijkheid, vertrouwen en zorgzaamheid voor elkaar. Respect is het kernwoord in het begrip moreel gedrag. Het gaat om respect voor jezelf en anderen, voor alle vormen van leven en voor de omgeving. Respect voor jezelf en anderen betekent dat je jezelf en anderen waardevol vindt en in de eigen waarde laat.

2. De morele ontwikkeling verloopt in fasen

De morele ontwikkeling verloopt in fasen vanaf dat een kind geboren wordt tot aan de volwassenheid. Ook heel jonge kinderen leren al veel wat van belang is voor de morele ontwikkeling. In elke leeftijdsfase heeft een kind een andere opvatting over wat goed en kwaad is en waarom iemand in zijn ogen goed moet zijn. Een kind van een bepaalde leeftijd heeft niet altijd de daarbij horende morele ontwikkelingsfase. Elk kind is ook anders en het ene kind is sneller dan het andere. Bovendien hebben opvoeders, sociale contacten en ervaringen invloed op de morele ontwikkeling.

In de begeleiding sluit je bij hun ontwikkelingsniveau aan. Het inzicht in de ontwikkelingsfasen weerhoudt je ervan al te hoge verwachtingen te hebben. Kinderen hebben niet meteen en vanzelfsprekend respect voor anderen. Dat respect groeit naarmate ze zich verder ontwikkelen. En soms vallen ze ook wel weer eens terug in hun ontwikkeling.

3. Respecteer kinderen en verwacht respect terug

Het bijbrengen van respect aan kinderen begint bij jezelf. Als jij kinderen met respect behandelt, nemen ze dat gemakkelijker over. Kinderen met respect behandelen betekent dat je:

- steeds voor ogen houdt dat kinderen menselijke wezens zijn met rechten en geen marionetten die je kunt bedienen;
- eerlijk met ze omgaat;
- je handelen en praten afstemt op hun niveau en rekening houdt met hun ontwikkelingsniveau;
- bereid bent om uit te leggen wat je redenen zijn of waarom je naar een compromis wilt zoeken;
- naar hun mening vraagt, die in overweging neemt, er rekening mee houdt en hen het gevoel geeft dat hun mening telt;
- hen bijbrengt ook respect voor jou te hebben. Het tonen van respect en het vragen om respect is de kern van de morele opvoeding. Moreel gedrag is tweerichtingsverkeer; een kwestie van geven en nemen.

4. Geef het goede voorbeeld

Uit de manier waarop jij met de kinderen omgaat, met je collega's, de ouders en de leidinggevenden en uit wat je doet en zegt, blijkt wat je opvattingen zijn. Je gedrag laat zien wat je opvattingen over relaties zijn, over waarden en normen, over wat je goed vindt om te doen en wat niet. Kinderen en volwassenen zien dat, houden daar rekening mee en gaan zich vaak ook zo gedragen. Goed voorbeeld doet goed volgen, zegt men weleens.

5. Leg uit wat je bedoelt

Door aan kinderen uit te leggen waarom je je gedraagt zoals je je gedraagt en waarom je vindt wat je vindt, leren ze achtergronden en beweegredenen kennen. Ze leren het nut en de waarde

ervan kennen. Je vertelt hen welke waarden en ideeën achter je handelen zitten. Je hebt het over morele waarden als, hulpvaardigheid, beleefdheid, eerlijkheid, vriendschap, zorgzaamheid en verantwoordelijkheid. Zo vergroot je de kans dat de kinderen verantwoord meerel gaan denken en handelen.

6. Leer kinderen nadenken

Eigenlijk gaat het erom kinderen te leren om eerst na te denken vóór ze iets doen. Stel eens de vraag hoe zij het zouden vinden als anderen met hen deden wat zij met anderen doen. Je leert hen dan even een pas op de plaats te maken vóór ze iets doen wat niet leuk is voor een ander. En je leert hen na te denken over morele waarden.

7. Geef echte verantwoordelijkheden

Laat kinderen zelf verantwoordelijk zijn voor dingen die ze aankunnen, bijvoorbeeld voor hun eigen spullen zorgen, afspraken nakomen en huiswerk maken. Leer hen verantwoordelijkheid voor anderen te dragen en een bijdrage te leveren aan het welzijn van anderen. Je kunt het bijvoorbeeld een gezamenlijke verantwoordelijkheid maken om samen de tafel te dekken. Je kunt een kind ook vragen een ander kind te helpen. Je kunt henzelf na laten denken over sociale regels en afspraken, zoals hoe gaan we met elkaar om. De kans dat ze zich aan de eigen afspraken houden, is groter dan wanneer ze die 'opgedrongen' krijgen.

8. Zorg voor evenwicht tussen zelfstandigheid en controle

Kinderen hebben zelfstandigheid nodig om dingen zelf uit te zoeken, oplossingen voor problemen te bedenken en om verantwoordelijkheden te dragen. Ze hebben controle nodig omdat ze nu eenmaal tegelijkertijd nog niet in staat zijn om alle verantwoordelijkheid te dragen. Ze hebben nog leiding nodig en duidelijke grenzen. Als je geen controle uitoefent, mis je de kans om bij te stellen en er een gesprek over te voeren. Het gaat erom een juiste balans te vinden tussen zelfstandigheid en controle; tussen een bepaalde mate van vrijheid om te leren en te experimenteren en duidelijke regels waar consequent de hand aan gehouden wordt.

4.9 Geef kinderen liefde en help hen zelfrespect te ontwikkelen

Liefde is belangrijk voor een positief zelfbeeld. Door de liefde van anderen voelen we dat we iets waard zijn en gaan we onszelf aardig vinden. Mensen die zich niet geliefd voelen, kunnen niet goed openstaan voor de behoeften van anderen. Je kunt een kind liefde geven door het voldoende positieve aandacht te geven, tijd, steun en het gevoel dat het geliefd is. Je laat je in waarderende woorden over het kind uit en geeft het vertrouwen dat het op eigen benen kan staan. Dan heeft het minder de goedkeuring van anderen nodig.

4.10 Bevorder de morele ontwikkeling en daarmee een gelukkiger gezinsleven

Voor gezinsleven kun je hier ook groepsleven lezen. Een gelukkiger groepsleven kun je bevorderen door over problemen en conflicten met elkaar te praten. Doe dat op een open en eerlijke manier. Dat wil zeggen dat je eerlijk zegt wat een probleem of conflict met je doet en dat er samen naar de oplossingen gezocht wordt. Je kunt dat bijvoorbeeld in de vorm van ik-boodschappen doen en door het benadrukken van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de sfeer. Bijvoorbeeld: 'Ik vind het heel vervelend als jullie steeds ruzie maken. Ik kan mijn hoofd er dan niet meer goed bijhouden. Kunnen we samen eens kijken hoe we dat op kunnen lossen?' Door kinderen van jongs af aan voor te houden dat de sfeer op de groep een gezamenlijke verantwoordelijkheid is en door hen de instrumenten te geven om de sfeer te bewaken, leren zij ook hoe zij daar in andere omstandigheden mee om kunnen gaan. Je kunt er bijvoorbeeld een gewoonte van maken regelmatig met elkaar te praten over de sfeer op de groep en het omgaan met elkaar, over het waarom van regels en gebruiken en welke zij belangrijk vinden.

Bron

Dit document is gebaseerd op het boek 'Praktijkgerichte ontwikkelingspsychologie', een document van Factor-E en een document van Profi-leren (beiden digitaal leer materiaal voor het MBO).

- Bil, P. de & Bil, M. de (2013). *Praktijkgerichte ontwikkelingspsychologie. Van wieg tot hangplek: de ontwikkeling van 0- tot 18-jarigen*. Amsterdam, Uitgeverij Boom Nelissen.
- Factor-E (z.d.). *Werkmodel Kohlberg, morele ontwikkeling*. Verkregen op 16 juli 2015, van <http://www.factor-e.nl/saw/images/stories/Mondriaan/Werkmodellen/Cursus/Kohlberg%20Morele%20ontwikkeiling.pdf>
- Profi-leren (z.d.). *Morele ontwikkeling en opvoeding*. Verkregen op 16 juli 2015, van http://www.profi-leren.nl/files/saw_dc67_morele_ontwikkeiling.pdf